

DE EXPLOSIE VAN DE KAAPVAARDER "DE DAPPERE PATRIOT" (1781)

J.T. Bremer.

Het was in de dagen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden gebruikelijk om bij het uitbreken van een zeeoorlog kaperbrieven uit te reiken aan hen die bereid waren voor eigen rekening jacht te maken op koopvaardischepen van de vijand. Vooral in tijden dat onze oorlogsvloot in feite niet tegen die van de vijand was opgewassen, zoals in de vierde Engelse oorlog (1780-'84) het geval was, werd de kaapvaart, ook wel commissievaart of vrije nering genoemd, van regeringswege sterk aangemoedigd. En ook de pers deed ijverig mee. Zo schrijft de 's Gravenhaagsche Courant op 22 januari 1781:

"Omme nu derhalven een iegelijk gelegenheid te geeven door een klein gedeelte van hunne middelen tot dat waarlijk heilzaam oogmerk en tot behoudenis onzer zoo duur gekogte vrijheeden welmenent en ten spoedigste mede te kunnen werken, is er een Plan van Kaap-Reederij ontworpen en gedrukt; ten einde door dezelfde terstond een of meer kloeke wel gecommandeerde en wel bezeilde kaperschepen hoe eerder hoe beter aan te leggen en te equipereen op de voordeeligste wijze en plaatzen...

De voornoemde reederij (waarin een ieder naar gelang van zijn fortuijn en vaderlandsliefde zig kan interesseeren) bestaat uit een onbepaald getal van aandelen à f 100,- ieder, zoodat dus een iegelijk zonder onderscheid voor zooveel aandelen op toonder ofte op naam na deszelfs verkiezing kan participeeren als het hem belieft."

Uiteraard bedoelt de redacteur van de krant dat iedere lezer, en alleen de elite las een krant, een aandeel zou kunnen kopen. Want een doodgewone man uit het volk moest voor die honderd gulden altijd nog een half jaar werken!

Ruim een jaar later, op 6 maart 1782, stond er in die zelfde krant ondermeer:

"...De kaaprederij is een oorlog, die door de burgerij gevoerd, en wat meer is, die door particulieren zelve ingerigt en gedirigeerd wordt. Daar is schier geene gelegenheid als deeze, waardoor de burgerij haare vaderlandse gezindheid opentlijk aan den dag leggen en haare regtmaatigen gevoeligheid tegen den vijand, met meerder nut, kragdadig maaken kan, dan door het uitrusten van wel gewapende, goedbezeilde kapers en bootsvolk daarop, dat dit spel gewend is..."

Dat laatste moet er wel worden bijgezegd, want de elite mocht dan een gokje wagen door een of meer aandelen te kopen, de varengasten waagden hun leven!

Twee Pettemers

Hoe dan ook, in Den Haag kwam in januari 1781 een Vaderlandslievende Reederij tot stand, een onderneming die op touw gezet werd door het Haags bankiershuis Jaq. Bergeon en Co. Deze rederij bracht 'De Dappere Patriot' in de vaart, een kaperschip o.l.v. kapitein Daniël Verbaan (Scheveningen), bemand met 54 manschappen waarvan 47 Nederlanders. Bijna de helft van de Nederlandse bemanning (20) kwam uit Scheveningen, maar onder de bootsgezellen bevonden zich ook twee Pettemers, de (ongehuwde) matrozen Krijn Pieterse Guldewagen en Jan Teunisse Snip. De 32-jarige Krijn was een van de twaalf kinderen van Pieter Jansz. Guldewagen alias Franse Piet (overleden januari 1781) en Neeltje Cornelisdr Brouwer. Jan Teunisse Snip was vermoedelijk de op 3 mei 1739 geboren zoon van Teunis Lourensz. Snip en Maartje Cornelisdr (meded. P. Dekker, Schipluiden).

In een aan de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal gericht request met een afschrift aan "Zijne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, Erfstadhouder, Capteyn Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden enz. enz.", schrijven de reders dat het kaperschip op de 20e juli 1781 "uyt Tessel" naar zee gezeild was, daags daarna voor Camperduin een Engels fregat ontdekte. Edoch, toen ze er ongeveer twee uur achteraan gezeten hadden, ontdekten ze "dat hij hun te magtig was en wel na gissing met 30 zwaare stukken en omtrent 300 man gemonteert (gemonsterd?) was..." Bij deze gelegenheid ontdekten ze ook "dat de Patriot van boven eenigsints te zwaar getuigt was", reden waarom het schip de 23 juli de Maas inliep "en te Vlaardinghen op het spoedigste in ordre gebracht zijnde." ¹

Gevecht

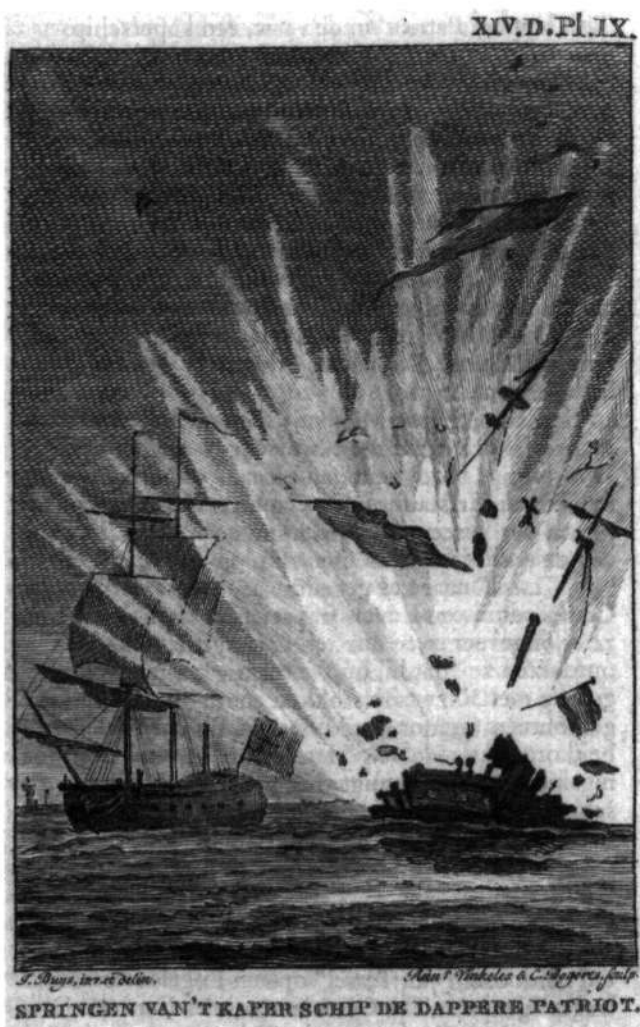
Op maandag 13 augustus 1781 liep het schip weer in zee om daags daarna "op de hoogte van circa 6 mylen ten zuidoosten van Tessel" op een Engels tweemastfregat "genaamt The Cameleon, onder Capteyn Drury" te stuiten. Dit fregat, met 90 koppen bemand en "volgens de Britsche berigten met 14 zesponders, volgens anderen met zoveel negenponders en vier carronnades gewapend." ²

Om ongeveer kwart voor negen waren de schepen, aldus het eerder genoemde request aan de Staten Generaal, "zoo digt bij elkanderen dat men een beschuyt van het eene schip op het anderen kon smijten". Daarop eiste de Engelse kapitein dat de Hollandse kaper "zijn vlag zoude strijken voor die van zijnen Koning, waarop er een Neederlander, aanhebbende een roode vest, zeer verwoed van wegens den Dappere Patriot hem toeriep: "Strijkt zelf engelse hondsvot" en daarop kreeg 'The Cameleon' de volle laag." De Engelsman liet dat uiteraard niet op zich zitten "en daarop volgde zonder eenige stilstant het

hevigste en hardnekkigste gevegt dat men ooyt zo digte bij, van eenig Hollandsche particuliere kaper gezien heeft.

Explosie

En toen gebeurde het. Terwijl de twee schepen "tot half 10 uren ... raa-aan-raa vogten ... vloog 'den Dappere Patriot' op eene geweldige en deplorabele wijze in de lugt met zijne geheele moedige, dog allerbeklaagenswaardige equipage ten getalle van 54 menschen."

Springen van 't kaper schip De dappere Patriot. J. Buys, inv. et Delin. Rein Vinkeles & C. Bogerts Sculp. Originele kopergravure uit 1782. In particulier eigendom van W. van der Plas, Katwijk.

De gevolgen waren allerverschrikkelijkst. Het Engelse schip raakte overdekt "met een groot gedeelte der leeden (ledematen) en stukken van menschevlees, harsens als andersints, welke zoo aan deszelfs masten als scheepswand gekleefte waren." Ook het vijandelijk schip was danig beschadigd "en zijn geheele boven-tuig en zeylagie verbrande". Ook dáár waren doden en gewonden gevallen. In het aan de stadhouder gericht request is sprake van "circa 40 à 52 dooden en gekwesten". Tenslotte wordt nog vermeld dat "den vyand zeer veel werk had omme zig in de haven van

S'hields bij Edenburg in Schotland te doen binnen sleepen". De Engelschen wilden "absoluut niet anders gelooven dan dat zij volstrekt in plaats van 5 korte vierponders met zesponders zoude beschoten zijn." Uit de "lijst der armature" blijkt echter dat er slechts 14 zgn. vierponders aanwezig waren (en twee reserve).

Bedroefde Weduwen

De bedoeling van het request aan de Staten was uiteraard een verzoek om schadevergoeding. Zeker, in de eerste plaats wordt gewezen op de "deerniswaardige 19 bedroefde weduwen en 54 weezen van al die ongelukkige dog kloekmoedige mannen, alsmeede aan de naaste bloedvrienden der 25 ongetroude personen en aan de bedrukte moeders der 8 omgekomen jongens", maar vervolgens wordt al heel snel verwezen naar de strop voor de rederij, die voor het schip "met zijn geheele uytrustinge en armeerings (bewa-pening) een capitaal van ruym f 42.300,- gependteert heeft."

Wel wat huichelachtig is de erop volgende opmerking dat "hun dit smertelijk verlies alleen ter liefde van het Vaderland overgekomen (is)", want het was uiteraard in de eerste plaats de bedoeling een vijandelijk koopvaardij-schip buit te maken.

Het antwoord van de heren Hoogmogenden staat in de 's Gravenhaagsche Courant van 30 augustus 1782 als volgt omschreven:

"Hun Hoog Moog. hebben den 12 der verleeden maand, op het request door de Heeren Jaques Bergeon en Comp. in het afgeloopen jaar aan hoogst deselven gepresenteerd, beslooten f 10.270,- aan de weduwen en weezen van de equipage met het kaperschip 'de Dappere Patriot' in de lucht gesprongen, te doen uitdeelen in deze voege: dat de weduwe van den Kapt. Verbaan daarvan gemete f 1000,-, elke weduwe van de vier andere officieren f 600,-, ieder weduwe der onder-officieren f 400,-, elke weduwe der vijf bootsgezellen f 250,-, ieder kind der elf officieren f 50,-, elk kind der negen en twintig onderofficieren f 30,-, ieder kind der zes bootsgezellen f 25,- en elk der negen ouderlooze weezen f 50,-, maar dat in de verdere verzoeken bij het gemelde request gedaan voor alsnog niet kon getreden worden."

Van een schadeloosstelling aan de rederij en van een subsidie aan bestaande en nog uit te rusten kaperschepen wilden de Staten niets weten.³

Ook de opmerking in het request dat "in de oudste annales nogte in de nieuwe historien dezer republiek niet bekend (is), dat er ooyt een van hare particuliere commissievaarders dergelijke oorlogsramp vegten-derhand is overgekomen", noch de mededeling dat als 'de Dappere Patriot' "den engelse Cameleon zoo moedig niet in de weeg geweest (was), den vyand ... mogelijk wel een of meerder rijk geladene nederlandsche schepen in zijn havens (zou) hebben kunnen binnenslepen," vermocht blijkbaar geen indruk te maken.

Over de oorzaak van de ramp worden geen mededelingen gedaan.

“Of dit jammerlijk ongeluk aan onvoorzichtigheid dan wel aan toeval zij toe te schrijven, dan of Verbaan, ziende, dat hij zich niet langer kon verdedigen liever verkoos den heldendood te sterven dan zich over te geven, is nimmer kunnen uitgemaakt worden, daar niet één enkel man der geheele equipage behouden bleef.”

Aldus de rijksarchivaris J.C. de Jonge in 1845, kennelijk nog onder de indruk van de heldendood van Van Speyk. Erg waarschijnlijk is zo'n verkozen heldendood niet, al was het wel eerder in de geschiedenis voorgekomen. Zo vertelt De Jonge hoe de Zeeuwse vice-admiraal Bastiaen de Lange als hij in 1574 bij Vlissingen slaags raakt met vier Spaanse Koningschepen en dreigt het onderspit te delven “eenen eerlijken dood boven een schandelijk leven” verkiest. “Hy steekt den brand in het kruid en zijn schip en die der vijanden vliegen, met alles wat zij bevatten, in de lucht.”

Dezelfde auteur vermeldt hoe de Hollandse vice-admiraal Reynier Claeszen in 1606:

“ofschoon van allen verlaten ... twee dagen alleen vecht tegen de Spanjaarden. Ten laatste wordt zijn bodem onverdedigbaar; doch eenen eerlijken dood boven eene schandelijke slavernij stellende, slaat hij aan de zijnen voor, liever den brand in het kruid te slaan dan zich over te geven. De moedige manschappen geven hunne toestemming tot

dit schrikkelijk besluit... en Claeszen steekt den brand in het kruid en het schip met alles wat zich aan boord bevindt, vliegt in de lucht...”

Zonder verder voorbeelden te geven schrijft De Jonge dat in de strijd tegen de Duinkerker kapers, wanneer in bepaalde periodes geen levens gespaard werden, “meer dan één bevelhebber, zoowel Nederlanders als Duinkerkers, den brand in het kruid stak, liever verliezende met de zijnen eerlijk te sterven dan op eene eerlooze en wreede wijs om hals gebracht te worden.”⁴ Deze bittere keus hadden de kapers uit 1781 niet te maken. Zij zouden in het ergste geval een aantal jaren in gevangenschap geraken, maar meer ook niet. Het is dan ook alleszins waarschijnlijk dat een toevallige treffer in de kruutkamer de oorzaak van de ramp met ‘De Dappere Patriot’ geweest is. Ook dat was uiteraard méér voorgekomen in de geschiedenis. Zo vertelt Van Deursen het mooie verhaal van een Hollands schip dat in 1613 bij Gibraltar door drie Turkse fregatten werd overvallen en tijdens het gevecht “brand in het kruit” kreeg.

“Van de Hollanders bracht alleen Herman Hermansz. er het leven af door zich op de fokkemast drijvende te houden, verhuld in het marszeil. Toen daarna twee van de Turkse schepen wegvoeren, zwom hij onvervaard op het derde toe, klom aan boord, en overmeesterde de weinige opvarenden die de strijd hadden overleefd. Geheel alleen bracht hij zijn buit binnen in de haven van Malaga.”⁵

Prent uit Collectie Frederik Muller. In bezit van het Rijksmuseum te Amsterdam.

Literatuur

- 1 Request aan de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden door Jaques Bergeon en Comp. Uitgegeven in 's Hage bij J.F.Jacobs de Agé, Boekverkoper in de Spuistraat, 's-Gravenhage, 1781. (Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage. Archief Staten Generaal inventarisnummers 3837 en 3839. Zie ook Resoluties Staten Generaal d.d. 5-11-1781 en 12-7-1782 en bijlagen resoluties 8-7-1782 en 5-11-1782 uit liassen archief Staten Generaal, inv.nrs 7946 II en 7950.
- 2 J.C. de Jonge, Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, 6e deel, eerste druk, 's-Gravenhage, 1845, blz. 142-145.
- 3 J.C.Vermaas, Geschiedenis van Scheveningen, 1926, deel I, blz. 178 e.v.
- 4 J.C. de Jonge, 1e deel, blz. 123, 205, 227.
- 5 A.Th. van Deursen, Het kopergeld van de Gouden eeuw, Assen/Amsterdam, 1978, blz. 44.

Met dank aan de heren P. Dekker (Schipluiden) en L. Deugd (Stichting Wraksys, postbus 142, 1780 AC Den Helder) voor hun hulp bij het verkrijgen van gegevens voor dit artikel.

Als aanvulling op het artikel van Jan Bremer wist de heer W. v.d. Plas uit Katwijk nog het volgende te melden.

In Scheveningen woont nog een nazaat van de kaperkapitein Daniël Verbaan. De 85-jarige Arie Verbaan woont aan de Wassenaarsestraat 76. Het winkeltje in de schaduw van de Oude Kerk te Scheveningen werd in 1724 in de duinen gebouwd. Sedert 1795 is het pandje eigendom van de familie Verbaan. Als men er op bezoek gaat wordt geïnteresseerden met een zeke-re trots deze tekening getoond.

Onder de prent staat geschreven: "Het springen van den Hollandsche Haagse Kaaper den Dappere Patriot welke op een Roemwaardige wijze vegtenderhand is opgevloogen met zijne geheele moedige Equipage op dingsdag morgen den 14. Augusty 1781. Opge-dragen aan den Weled. Heer en Mr. Jacques Bergeon Banquier en Advocaat te 's Hage en aan alle de Wel-ed. Nederlandsche Geëerde Patriotten". De Banquiers Jacques Bergeon en Compagnie waren de eigena-ren van de Vaderlandlievende Kaap-Reederij, waar-toe 'De Dappere Patriot' behoorde.

Enkele dagen voor deze daad was kaperkapitein Daniël Verbaan gehuwd met Grietje van Duivenboden in de Oude Kerk te Scheveningen. Uit dit huwelijk werd acht maanden na Verbaans dood zijn stamhouder geboren. De weduwe van kapitein Verbaan kreeg van de Staten 1000 gulden uitgekeerd. Wellicht kon mede dank zij dit geld in 1795 het winkeltje aan de Wassenaarsestraat worden gekocht. Momenteel is het klompenwinkeltje van Arie Verbaan zeer bekend.

Met dank aan de heer W. van der Plas voor de aanvullende gegevens en afbeeldingen.

De 85-jarige Arie Verbaan, nazaat van kaperkapitein Daniël Verbaan in zijn klompenwinkeltje.